

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

РАДЗІОН ВІРА МЕКОННЕНІВНА

УДК 811.112.2[276.5+276.6]:796

СКЛАДНІ ІМЕННИКИ СПОРТИВНОЇ ТЕМАТИКИ
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник кандидат філологічних наук, доцент
Середа Наталія Анатоліївна,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра німецької філології,
доцент

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Козловський Віктор Володимирович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут філології,
кафедра германської філології та перекладу,
професор

кандидат філологічних наук, доцент
Маєвська Ліна Дмитрівна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
кафедра німецької та французької мов,
доцент

Захист відбудеться "16" травня 2018 р. о 10.30 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.054.04 в Київському національному лінгвістичному університеті
(03150, МСП, м. Київ-150, вул. Лабораторна 5/17)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного
лінгвістичного університету (03150, МСП, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

Автореферат розісланий "12" квітня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.І. Терехова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена вивченню складних іменників спортивної тематики в сучасній німецькій публіцистиці у структурно-семантичному та прагматичному аспектах.

На сучасному етапі словоскладання продовжує перебувати у фокусі уваги германістів, адже це найбільш продуктивний і поширений спосіб творення іменників у німецькій мові (М.Д. Степанова, W. Fleischer, H. Paul). Це пояснюється тим, що з багатьох комунікативних ситуацій впливає потреба у висловленні двох (або більше) ідей однією лексемою. Композити слугують зручним засобом для передачі складних понять у стислій формі, що є важливим для публікацій в сучасних умовах економії місця й витрат, а семантичні та комбінаторні можливості компонентів складних слів є безмежними.

Композити позначені специфічними семантико-структурними ознаками, певними своєрідними умовами функціонування, тому наразі в лінгвістиці приділяють увагу відношенням між прагматичним навантаженням складних слів та їх структурою і семантикою (А.В. Боштан, Л.А. Кухар, Н.П. Смоляр). В останні роки з'явилося багато праць, у яких класифікуються композити не лише загальноновживаної німецької мови (В.І. Кульчицький, Н.В. Нагамова, Ю.Й. Мацкуляк, Л.Ф. Рись, Т.С. Талалай), але й фахових мов. Підтримуючи твердження, що іменники утворюють центральну частину спеціальної лексики (О.Г. Голодов, Л.Ю. Кованцева, Т.П. Троцюк), науковці диференціювали їх за різними критеріями, зокрема за фаховою тематикою (І.В. Котеленець, О.В. Подвойська, В.В. Синьо), а також за словотворчою структурою, семантичними відношеннями та за їхніми прагматичними й функціональними характеристиками (О.В. Баланаєва, О.В. Горбач, С.В. Дружбяк). Не зважаючи на поодинокі дослідження спортивної лексики німецької мови (С.С. Богуславський, А.О. Makeєва, P. Schneider), складні іменники спортивної тематики дотепер залишалися недослідженими.

Спортивна публіцистика відображає характерні для сучасної епохи етичні та політичні теорії, стиль життя та стиль мислення, естетичні цінності та ідеали. Зростання потреби соціуму в різних видах і формах спортивної діяльності завжди супроводжується паралельним збільшенням обсягів інформації про спорт, що поширюється різними каналами комунікації, а, отже, й збільшенням кількості досліджень спортивних мас-медіа (Н.О. Пром, В.А. Сизоненко, Є.О. Слюсаренко, С.В. Шарафутдинова, U. Gleich, H.D. Kroppach).

На сьогодні всі наукові дослідження публіцистичного стилю мови виходять з його функціональної своєрідності, яка полягає в діалектичній єдності двох функцій – повідомлення інформації та впливу. Чим вагомішою стає роль спорту в житті людства, тим більше зростає потреба у впливі на читача за допомогою інформації про цей вид діяльності. Трагування спортивних тем у сучасних засобах масової інформації може суттєво позначатися на ставленні суспільства до проблем спорту (наприклад, ціна перемоги, допінг, договірні матчі, престиж професії спортсмена, дії вболівальників тощо). Важливо те, яким чином текст спортивної публіцистики формує це ставлення, які методи впливу використовує, і як це знаходить відображення в мові спорту.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена направленням сучасної лінгвістичної парадигми на вивчення процесів номінації засобами словотвору. Доцільною видається потреба в розкритті механізмів утворення та умов функціонування складних іменників у ракурсі прагматичної спрямованості мови спорту. Проведене комплексне дослідження складних іменників спортивної тематики в динаміці їх становлення сприятиме визначенню нових тенденцій у словоскладанні сучасної німецької мови та впливу спортивної публіцистики на думку суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом наукових досліджень кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету "Взаємодія мовних одиниць різних рівнів: лінгвокультурологічний, семантико-когнітивний та функціонально-прагматичний аспекти" (тему затверджено вченою радою КНЛУ, протокол № 4 від 27 жовтня 2014 року). Тему дисертації затверджено вченою радою КНЛУ (протокол № 7 від 25 грудня 2014 року).

Мета дослідження полягає у вивченні складних іменників спортивної тематики сучасної німецької публіцистики в структурно-семантичному та прагматичному аспектах.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- сформулювати теоретичні положення дисертації, пов'язані з вивченням складних іменників спортивної тематики;
- змоделювати структуру лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови;
- обґрунтувати використання комплексної методики дослідження складних іменників спортивної тематики в структурно-семантичному та прагматичному аспектах;
- представити морфологічну структуру дво- та багатокомпонентних іменників спортивної тематики та об'єднати композити в тематичні групи;
- охарактеризувати семантичні відношення між складними іменниками спортивної тематики;
- визначити прагматичне навантаження складних іменників спортивної тематики;
- встановити функції складних іменників спортивної тематики в публіцистичних текстах різних жанрів і описати роль композитів у формуванні зв'язного тексту спортивної публіцистики.

Об'єктом дослідження слугують складні іменники спортивної тематики сучасної німецької мови.

Предметом вивчення є складні іменники спортивної тематики сучасної німецької публіцистики в структурно-семантичному та прагматичному аспектах.

Матеріал дослідження становлять 5167 складних іменників спортивної тематики, дібрані шляхом суцільної вибірки з текстів спортивних рубрик німецьких газет "Frankfurter Allgemeine Zeitung", "Süddeutsche Zeitung", "Die Welt", "Bild", і текстів німецьких спортивних журналів "Sportbild" та "Kicker" за 2012–2016 pp.

Методи дослідження. Досягнення мети та розв'язання поставлених науково-дослідницьких завдань зумовили необхідність застосування комплексу таких методів: *описовий метод* – для з'ясування компонентів та прагматичних параметрів складних іменників спортивної тематики на сучасному етапі мовного розвитку; *структурний метод* (*компонентний аналіз* – для опису семантичної структури складних іменників спортивної тематики та виявлення спільності й відмінності між ними; *аналіз за безпосередніми складниками* – для вивчення словотворчої структури складних іменників спортивної тематики; *трансформаційний аналіз* – для встановлення семантичних відношень між компонентами складних іменників спортивної тематики); *прагматичний метод* – для визначення прагматичного навантаження складних іменників спортивної тематики; елементи *кількісних підрахунків* – для представлення чисельного співвідношення типів складних іменників спортивної тематики та виявлення їхньої продуктивності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше здійснено* комплексне дослідження іменникових композитів у структурно-семантичному та прагматичному аспектах на матеріалі спортивної публіцистики.

Уточнено визначення складного іменника, як складного слова, утвореного поєднанням двох або більше слів, яке має іменник своїм останнім компонентом і слово певної частини мови, скорочення або цифру першим компонентом, яке відповідає всім критеріям виокремлення складних слів та виконує певні функції словоскладання.

У роботі *деталізовано структуру* лексико-семантичного поля спорту німецької мови та встановлено місце складних іменників у ньому. Ядро досліджуваного поля становлять власне спортивні номінації; до ближньої периферії входять спортивні професіоналізми та жаргонізми, до дальньої периферії – слова, запозичені зі сфер життя, які мають відношення до спортивної діяльності. Найпоширенішою є військова лексика, а також лексика таких галузей знань: медицина, культура, політика, право, економіка та релігія.

Подальший розвиток отримала теорія розмежування німецької мови спорту на три варіанти: фахову мову спорту, яка послуговується термінами та номенклатурними словами; спортивний жаргон, що має у своєму складі професіоналізми та професійні жаргонізми; мову спортивної публіцистики, елементами якої є досліджувані складні іменники. Останній варіант мови спорту – це мова засобів масової інформації, яка об'єднує фахові й жаргонні вирази з притаманними лише їй одиницями.

Новизною відзначається детальне вивчення таких структурних типів складних іменників спортивної тематики: композити з компонентами-власними назвами (21,7 %), композити з компонентами-скороченнями (9,3 %) та композити з числовими компонентами (3,4 %). Складні іменники з компонентами-власними назвами (іменами спортсменів, назвами команд, змагань та ліг тощо) утворюють розгалужену систему структурних типів (дво-, три-, чотири-, п'яти- й шестикомпонентні одиниці) та тематичних груп (місце, час, діяч, власність вираженого власною назвою об'єкта). Складні іменники з компонентами-скороченнями – це утворення з ініціальними та неініціальними абревіатурам,

а також з абрєвіатурами змішаного типу. Композити з числовими компонентами утворюють передусім для позначення рахунку гри та певної характеристики спортсмена, змагання чи спортивної дії.

У дисертації *розширено інформацію* про семантичні відношення між композитами на матеріалі складних іменників спортивної тематики. *Виявлено та схарактеризовано* гіперо-гіпонімічні, меронімічні, синонімічні й антонімічні відношення в парадигмах складних іменників. Досліджувані одиниці вступають один з одним у родо-видові відношення та у відношення ціле-частина. Складні іменники представлені також повними і частковими синонімами, кондрадикторними, комплементарними, контрарними та конверсивними антонімами. Зазначене свідчить про системний характер лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови.

Визначено прагматичні компоненти в семантичній структурі іменникових композитів спортивної тематики. Прагматичне навантаження мають їхні оцінні, емотивні або експресивні компоненти конотації. Такі складні іменники виконують функцію вираження суб'єктивної оцінки автора публікації, а також функції впливу та моделювання ходу думок читача.

Окремо *скласифіковано* складні іменники, чії компоненти марковані за функціонально-стильовим / стилістичним параметром. Це композити, що мають у своїй структурі компоненти зі словниковими позначками *знев.* (зневажливо), *фам.* (фамільярно), *жарт.* (жартівливо), *розм.* (розмовне слово) тощо. Їх наявність у мові спортивної публіцистики підтверджує положення про відкритість публіцистичного стилю мови.

Уперше досліджено функціонування складних одиниць в інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних жанрах спортивної публіцистики: замітках, статтях, звітах, портретних картинах. Основними функціями складних іменників у спортивній публіцистиці *встановлено* функцію мовленнєвої економії, комунікативно-інформативну функцію, аналітично-критичну функцію та функцію впливу на читача.

Новим є з'ясування ролі складних іменників у формуванні зв'язного тексту спортивної публіцистики, тобто виконання ними текстотвірної функції. *Виявлено* прямий, частковий та перифрастичний лексичні повтори, дейксис, узагальнення й спеціалізацію, опис і заміну, як види когезії за участі іменникових композитів спортивної тематики.

Практичне значення отриманих результатів визначається їх внеском у такі галузі германістики, як теорія словотвору, орфографія, лексикографія та вивчення мов спеціального призначення. Практичне значення роботи полягає в можливості використання сформульованих теоретичних положень і висновків у лекційному курсі та на семінарських заняттях із лексикології німецької мови (розділ "Словоскладання") і стилістики німецької мови (розділи "Стилістичні аспекти словотвору", "Стилістика тексту"), на практичних заняттях з німецької мови для удосконалення лексичної компетенції студентів, під час написання курсових та дипломних робіт з німецької філології. Основні положення та висновки дисертації можуть бути також враховані при укладанні підручників і навчальних посібників із сучасної німецької мови для студентів спеціальності "Фізична

культура і спорт". Результати дисертації можуть бути використані дослідниками, які цікавляться новітніми тенденціями у словотворі й орфографії сучасної німецької мови. Німецько-український словник складних іменників спортивної тематики буде корисний перекладачам та шанувальникам спорту, а також слугуватиме основою для укладання словника спортивної лексики сучасної німецької мови.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася на засіданнях кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету (2014–2017 рр.) та на *дев'яти конференціях*, зокрема на *восьми міжнародних науково-практичних конференціях*: "Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість" (Острог, 2015), "Мова і культура: сучасні аспекти співвідношення" (Одеса, 2015), "Мова і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2015), "Україна і світ: діалог мов та культур" (Київ, 2015, 2016), "Actual Problems of Science and Education–2016" (Будапешт, 2016), "Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи" (Чернівці, 2016), "Лексикологія і фразеологія: історія, культура, сучасність" (Київ, 2017); *одній всеукраїнській науковій конференції* "Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації" (Дніпропетровськ, 2015).

Публікації. Основні положення, теоретичні та практичні результати дисертації висвітлено у *вісімнадцяти* одноосібних публікаціях: у *дванадцяти* статтях (4,94 др. арк.), із них *дев'ять* – у наукових фахових виданнях України (3,87 др. арк.), *дві* – в міжнародних наукових періодичних виданнях інших держав (0,72 др. арк.), *одна* – в науковому виданні України (0,35 др. арк.), а також у *шести* тезах доповідей на науково-практичних конференціях (0,78 др. арк.). Загальний обсяг авторських публікацій з проблематики дослідження становить 5,72 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (243 позиції, з яких 40 – іноземними мовами), списку довідкових джерел (22 словника), списку джерел ілюстративного матеріалу (40 позицій) та додатків, до яких входять 5 спортивних публікацій та укладений на основі зібраного матеріалу дослідження німецько-український словник складних іменників спортивної тематики. Дисертація включає 4 таблиці та 22 рисунка. Загальний обсяг дисертації становить 416 сторінок, основний текст викладено на 172 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, описано матеріал і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, сформульовано положення, що виносяться на захист, наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації.

У **першому розділі** "Теоретичні засади дослідження складних іменників спортивної тематики в сучасній німецькій публіцистиці" подано поняття складного іменника; проаналізовано роботи вітчизняних та зарубіжних лінгвістів з питань, що стосуються іменникового словоскладання; визначено критерії

виокремлення складних іменників; відображено структуру лексико-семантичного поля (ЛСП) спорту, розглянуто його елементи та охарактеризовано варіанти німецької мови спорту, зокрема мови спортивної публіцистики.

У дисертації *складне слово* трактується як "лексичне утворення, сформоване за внутрішніми законами розвитку мови внаслідок об'єднання двох чи кількох слів, основ чи коренів, які вступають у синтаксичні зв'язки і зберігають свої лексичні значення, у зв'язку з чим складне слово позначене відносною структурно-семантичною єдністю; це утворення, яке залежно від більшої чи меншої міри злиття в ньому компонентів, наближається, з одного боку, до простого слова, а з іншого – до словосполучення" (Л.Є. Азарова, Н.Й. П'яст).

Згідно з традицією німецького словоскладання (М.Д. Степанова, О. Behagel, J. Grimm, W. Fleischer, G. Paul), на якому ґрунтується наше дослідження, крім композитів структури іменник + іменник, прикметник + іменник, прислівник + іменник, числівник + іменник, займенник + іменник, складними іменниками вважаємо утворення, у яких одним із БС є власна назва, скорочення, цифра, словосполучення або речення.

Критеріями виокремлення складних одиниць є з'єднання двох або більше слів та їх структурно-значеннєва цілісність (О.Н. Бортничук, О.Д. Мешков). У лінгвістиці визначають внутрішні – фонетичні й орфографічні – ознаки цілісності складних слів.

Фонетична ознака вказує на наявність об'єднуючого наголосу складного слова в порівнянні з рівноправним наголосом складників словосполучення. У дво- та багатокомпонентних складних іменниках наголошеним є, як правило, перший безпосередній складник (БС) (*'Ballgewinn, 'Einmannsturm, 'Löw-Platz, U'EFACup*).

Орфографічний критерій (спосіб написання) використовується як додатковий критерій виокремлення композитів. Складні іменники спортивної тематики можуть бути написані разом та через дефіс. Виведення правил написання складних іменників сучасної німецької мови неможливе. Підтвердженням цьому слугують багатокомпонентні іменники, які пишуться разом (*Weltradsportverband, Weitsprunghallenmeisterin*) та двокомпонентні, написані через дефіс (*Kapitäns-Amt, Final-Spiel*), а також наявність значної групи складних слів, які мають два варіанти написання (*Saison-Tor* і *Saisontor, Fußball-Klub* і *Fußballklub*). Виключно через дефіс пишуться складні іменники із першим компонентом-словосполученням або реченням (*Eins-gegen-Eins-Situation, Ballbesitz-Taktik-Technik-Truppe*) та особливі типи іменникових композитів (*DOSB-Präsident, NBA-Profi; 5000-Distanz, 2:2-Ausgleich; Oliver-Kahn-Typ, Chelsea-Reserve*).

Основними типами семантичних зв'язків між компонентами композитів (Н. Altmann, О.Л. Зеленецький) є атрибутивний (*Jubiläumstreffer, Kurz-Strecke*), каузальний (*Verletzungspause, Abstiegs-sorge*) темпоральний (*Zweitligaspieltag, Transferperiode*), присвійний (*Fan-Kollektion, Mannschaftsbus*), конституційний (*Defensivkräfte, Fan-Kollektiv*), партитивний (*Mittelfeld-Mann, Kader-Mitglied*).

Більшість складних іменників утворено зі словосполучень методом *універбації*, або *компресії*, механізм якої полягає в редукції елементів, які виражають граматичний зв'язок (І.В. Коваль, W. Fleischer). За допомогою трансформаційного аналізу визначено, що іменникові композити спортивної

тематики можуть заміщувати прийменникове словосполучення іменник + іменник (*Abspielfehler – ein Fehler beim Abspiel*), генітивне безприйменникове словосполучення (*Satzverlust – der Verlust des Satzes*), словосполучення з прикметником (*Neu-Sportchef – der neue Sportchef*), дієприкметникове словосполучення (*Vorbereitungsspiel – das vorbereitende Spiel*), підрядне речення (*Sportverletzung – die Verletzung, die man beim Sporttreiben bekommt*).

З огляду на зазначене вище, нами в роботі було надано власне визначення іменникового композита: **складний іменник** – це слово, утворене поєднанням двох чи більше слів, що має іменник своїм останнім БС та слово певної частини мови, скорочення, цифру або словосполучення чи речення першим БС, відповідає всім критеріям виокремлення складних слів і виконує певні функції словоскладання.

Складні іменники спортивної тематики є елементами спеціального шару лексики, який обслуговує галузь фізичної культури і спорту. Сукупність лексичних одиниць зі спеціальною функцією, які відображають у мові зазначену галузь, складають **лексико-семантичне поле спорту** сучасної німецької мови. До ядра досліджуваного ЛСП належать власне спортивні номінації (*Abseitstor, Volltreffer*), у складі дальньої і ближньої периферії знаходяться лексика загального вжитку (*Ausgangsposition, Frauen-Konkurrenz*), а також номенклатурні слова (*U-15-Auswahl, U-18-Auswahl*), професіоналізми (*Paderborn-Schlussmann, Eintracht-Kasten*), жаргонізми (*Lilien-Präsident, Löwen-Sportdirektor*) та екстрагалузеві слова (*Ersatz-Regisseur, Schutztruppe*) (С.С. Богуславський, Н.О. Шафранова). Отже, мова спорту представлена трьома варіантами – фаховою мовою, спортивним жаргоном та мовою спортивної публіцистики.

Мова спортивної публіцистики має насамперед дві специфічні риси – автоматизацію та актуалізацію засобів вираження (П. Біндерова). Автоматизація полягає у схематичності висловлень – використанні однакових слів-кліше, які організують тексти окремих жанрів. Вживання журналістами актуалізованих засобів, навпаки, має на меті оживити текст і позбавити його стереотипів. Джерелом актуалізованих виразів у спортивній публіцистиці виступають мовні засоби, типові для таких галузей знань, як військова справа (*Werder-Waffe, Fan-Heer*), культура (*IOC-Dirigent, Sieg-Szenario*), медицина (*BVB-Virus, Fußverletzung*), правознавство (*Fifa-Ermittler, Gelbrot-Sperre*), політика (*Tischtennis-Fraktion, Startelf-Mandat*), економіка (*Fußballinvestor, Lizenzspieler-Etat*), релігія (*Fußballdom, Handball-Tempel*).

Теоретичні засади роботи ґрунтувалися на концепціях теорії словотвору, дослідження спеціальної лексики, прагматичного навантаження слів та вивчення ознак спортивної публіцистики. Критичне осмислення наукових праць дозволило визначити **складні іменники спортивної тематики** як лексичні одиниці, які знаходяться відповідно в ядрі та на периферії лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови. Вони є елементами мови спортивної публіцистики, що об'єднує елементи фахової мови спорту та спортивного жаргону, і має також відмінні від них характеристики.

У другому розділі "**Методологічні засади дослідження складних іменників спортивної тематики в сучасній німецькій публіцистиці**" представлено методологію комплексного вивчення складних іменників спортивної тематики в структурно-семантичному та прагматичному аспектах. Наукова розвідка

відзначається поєднанням структурного методу, представленого компонентним аналізом, аналізом за безпосередніми складниками, аналізом словникових дефініцій, методикою субституції, трансформаційним аналізом та дистрибутивним аналізом, з прагматичним і функціональним підходами до вивчення лексичних одиниць.

Комплексне дослідження складних іменників спортивної тематики передбачало чотири етапи.

1. Опрацювання літератури за темою дисертації, огляд підходів до визначення та критеріїв виокремлення складних іменників, уточнення важливих для дослідження понять лексико-семантичного поля спорту, мови спортивної публіцистики та складного іменника спортивної тематики.

2. Збір фактичного матеріалу шляхом суцільної вибірки складних іменників спортивної тематики із текстів сучасної німецької публіцистики – публікацій спортивних рубрик довільно вибраних випусків газет "Bild", "Die Welt", "Frankfurter Allgemeine Zeitung", "Süddeutsche Zeitung" та всіх текстів спортивних журналів "Kicker" і "Sportbild" за 2012–2016 рр.

3. Класифікація складних іменників спортивної тематики за їхніми структурними та семантичними типами, встановлення тематичних груп композитів й вивчення парадигматичних відношень складних іменників у ЛСП спорту за допомогою структурних методів дослідження. Шляхом кількісного обчислення композитів виявлена продуктивність різних типів складних іменників спортивної тематики. На цьому етапі також детально проаналізовано способи написання іменникових композитів різних структурних типів.

4. Інтерпретація прагматичного аспекту та встановлення функцій складних іменників спортивної тематики в публіцистичних текстах різних жанрів, визначення ролі композитів у становленні зв'язного тексту спортивної публіцистики відбувалося на основі прагматичного та функціонального підходів.

Поєднання зазначених вище методів з елементами кількісних підрахунків дозволило з'ясувати структурні, семантичні, прагматичні та функціональні характеристики складних іменників спортивної тематики.

У третьому розділі "**Структура і семантика складних іменників спортивної тематики в сучасній німецькій публіцистиці**" висвітлено способи утворення складних іменників спортивної тематики, розкрито семантичні відношення між їхніми компонентами, визначено основні тематичні групи іменникових композитів, а також парадигматичні відношення в лексико-семантичному полі спорту.

Складні іменники спортивної тематики було диференційовано таким чином.

1. За кількістю компонентів у структурі композитів: дво-, три-, чотири-, та п'ятикомпонентні (*Trefferquote*, *Qualifikationsspieltag*, *Eiskunstlaufmeisterschaft*, *Weltklasse-Mittelstreckenläufer*).

2. За структурно-морфологічним критерієм: іменник + іменник (*Kür-Titel*, *Weltsport*), прикметник + іменник (*Privatspiel*, *Schwergewicht*), прислівник + іменник (*Volleyschuss*, *Fast-Abstieg*), числівник + іменник (*Elfmeter*, *Nullnummer*), займенник + іменник (*Selbst-Doping*, *Selbstläufer*).

3. За наявністю в структурі композитів запозичень (з англійської, французької мов), які позначають спортсменів (*Nachwuchskeeper*, *Sieger-Skipper*), види спорту

(*Curling-Verband, Wrestling-Spiel*), назви спортивних рухів, положень (*Reboundspezialist, Titel-Hattrick*) тощо, а також загальноживані слова (*Spielniveau, Startelf-Chance*).

4. За тематикою. Визначено двадцять основних тематичних груп, найбільшими з яких є: спортсмени / гравці (*Golftalent, Rasenballsportler*), особи, пов'язані зі спортивною діяльністю (*Motorenhersteller, Hallenarbeiter*), команди (*Reservenmannschaft, Stammformation*), види спорту (*Amateurboxen, Eisrandsportart*), місця проведення спортивних ігор (*Radsporthalle, Feldhockeyplatz*), час проведення спортивних змагань (*Wettkampffahr, Turnierwoche*).

5. За наявністю власних назв у структурі композитів. Ономастичні складні іменники представлені назвами арен і стадіонів (*Bernabéu-Stadion, Belgrad-Arena*), ліг (*Hessenliga, Nordamerika-Liga*) та спортивних змагань (*Asien-Cup, Europapokal*).

Під деономастичними композитами ми розуміємо складані слова з компонентами-власними назвами (W. Fleischer). Власними назвами як БС деономастичних композитів є назви команд, чемпіонатів, змагань та ліг (*Eisbären-Kapitän Wimbledon-Sieger*), особові імена людей (*Götze-Schuss, Ben-Hatira-Ersatz*), назви географічних об'єктів (*Fußball-Frankfurt, Griechenland-Legionär*), назви газет, журналів, телевізійних каналів (*Sky-Experte, Sportbild-Interview*). Визначальною рисою деономастичних складних іменників є наявність серед них шестикомпонентних утворень (*Frauenfußball-Bundesligamatch, Rollstuhl-Basketball-Bundesliga*). Кількісна характеристика вживання власних назв як компонентів складних іменників спортивної тематики представлена на рис. 1.

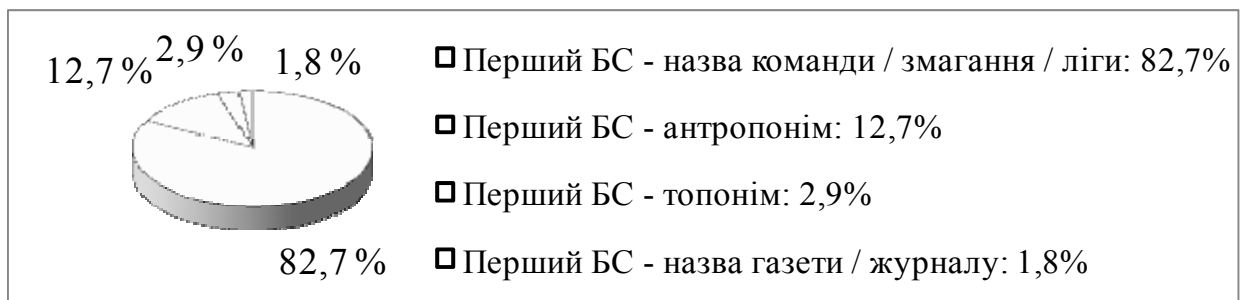

Рис. 1. Співвідношення різних типів власних назв як БС композитів

6. За наявністю скорочень у структурі композитів. Виокремлено такі типи складних іменників з компонентами-скороченнями: утворення з ініціальними аббревіатурами (*Fifa-Verbot, IOC-Saison*) утворення з неініціальними аббревіатурами (*Bayern-Profi, Profi-Einsatz*), утворення з аббревіатурами змішаного типу (*U-19-EM, HSV-Fußball-AG*). Кількісна характеристика різних типів складних іменників з компонентами-скороченнями представлена на рис. 2.

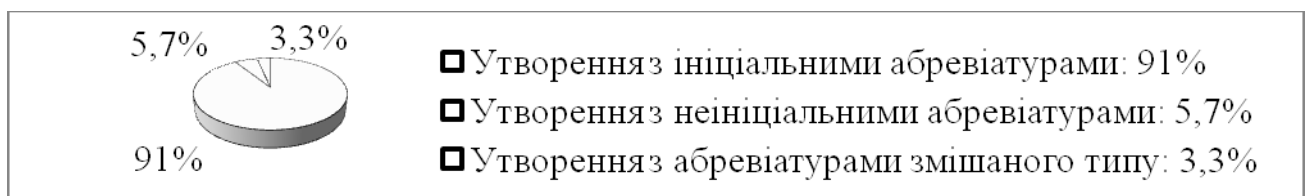

Рис. 2. Співвідношення різних типів аббревіатур як БС композитів

7. За наявністю цифри або числа в структурі композитів. Композити з числовими складниками утворено на позначення рахунку гри (2:3-*Heimniederlage*, 2:0-*Sieg*) та певної характеристики спортсмена (100-*Meter-Spezialistin*, 98-*Kilogramm-Weltmeister*), змагання (24-*Stunden-Autorennen*, 30-*Meter-Sprint*), чи спортивної дії (20-*Meter-Schuß*, 25-*Meter-Sprung*).

8. За парадигматичними відношеннями в ЛСП спорту: гіперо-гіпонімічні, холо-партитивні, синонімічні та антонімічні. Гіперо-гіпонімічні (родо-видові) відношення представлені різновидом загальне – одиничне (*Mannschaft – Basketballmannschaft*, *Biathlonmannschaft*, *Eishockeymannschaft*, *Fußballmannschaft*, *Handballmannschaft*), а холо-партитивні (меронімічні) – чотирма: ціле – частина (*Pokalwettbewerb – Pokal-Vorqualifikation*, *Pokal-Viertelfinale*, *Pokal-Halbfinale*, *Pokalfinale*), територія – певне місце (*Sportstadium – Zuschauerblock*, *Spielfeld*), міра – її складові (*Wettkampffahr – Wettkampftag*), кількість – елемент (*Trainerstab – Cheftrainer*, *Assistenz-Trainer*, *Fitness-Trainer*, *Athletiktrainer*).

Іменникові композити спортивної тематики складають синонімічні пари різних типів. Виокремлено абсолютні, ідеографічні, контекстуальні, словотвірні, та стилістичні синоніми. Під **абсолютними (повними) синонімами** розуміємо пару слів, ідентичну за усіма семами та повністю взаємозамінювану в контексті (*Riesentorlauf – Riesenslalom*, *Fünfmeterraum – Torraum*).

Відносні (часткові, неповні) синоніми – це слова, що мають близькі значення. Такі синоніми різняться відтінками значень (*Viertelfinal-Partie – Viertelfinal-Duell*, *Schlusspfiff – Schlusssirene*). Композити, які вступають у синонімічні зв'язки лише в певному контексті (*Behandlungspause – Verletzungspause*, *Gäste-Elf – Gästemannschaft*), є контекстуальними синонімами. Використання синонімічних компонентів спричинюють утворення словотвірних синонімів (*Saisonstart – Saisonbeginn*, *Transferschluss – Transferende*). Взаємодія літературної та розмовної форм мови зумовлює утворення стилістичних синонімів (*Heimniederlage – Heimschlappe*, *Trainingsanzug – Trainingsklamotten*).

Причинами виникнення складних іменників-синонімів є також використання власне німецького слова та слова/компонента іншомовного походження (*Torgelegenheit – Torchance*, *Trainer-Neuling – Trainer-Youngster*), мовна економія (*Halbfinalspiel – Halbfinale*, *Spielberichtsbogen – Spielbogen*), використання метафорично переосмислених складників (*Tabellenende – Tabellenkeller*, *Mittelfeld-Spieler – Mittelfeld-Motor*), функціонування терміна та професіоналізму (*Torwart – Schlussmann*, *Heimmannschaft – Platzherren*).

Антоніми всіх типів наявні серед складних іменників спортивної тематики: **контрадикторні антоніми** – слова, що взаємно виключають один одного (*Zweikampfsstärke – Zweikampfschwäche*, *Nachwuchsbereich – Seniorenbereich*); між **комплементарними антонімами** можливо відновити третій компонент (*Punktniederlage – (Punkteteilung) – Punktgewinn*, *Langlauf – (Mittelstreckenlauf) – Kurz sprint*); **контрарним (градуальним) антонімам** властива можливість градації певної ознаки (*Tabellenspitze / Tabellenführer – (Tabellenzweiter) – (Tabellen-Mittelfeld / Tabellenhälfte) – (Tabellenvorletzter) – Tabellenende / Tabellenletzter*); **конверсивні (векторні) антоніми** виражають протилежний напрям дій, ознак, властивостей (*Heimspiel – Gastspiel*, *Vier-Tore-Vorsprung – Vier-Tore-Rückstand*).

Отже, складні іменники спортивної тематики представлені численними структурно-морфологічними типами й тематичними групами та відзначаються розгалуженою системою семантичних зв'язків.

У четвертому розділі "Складні іменники спортивної тематики сучасної німецької публіцистики в прагматичному аспекті" встановлено прагматичне навантаження складних іменників спортивної тематики; визначено функції досліджуваних одиниць у текстах різних жанрів спортивної публіцистики; проілюстровано на прикладах роль складних іменників спортивної тематики в утворенні зв'язного публіцистичного тексту.

Мова спортивних публікацій пропонує широке поле для дослідження. Автор спортивної публікації використовує іменникові композити (або лише їхні складники) для створення певного прагматичного ефекту. Такі складні утворення надають усьому тексту відтінок, потрібний для досягнення певної інтенції.

Під *прагматичним навантаженням* слова розуміють інформацію про суб'єктивне ставлення мовця до об'єкта або явища дійсності, вираженого цим словом, та спрямованість на реакцію адресата, закладену в семантиці використаної лексичної одиниці (Н.Г. Іщенко). Орієнтація на певний комунікативний ефект – реакцію читача – спричинює вибір чи створення певного композита, який ми називаємо прагматично маркованим, через наявність у його семантичній структурі конотативно-емотивних компонентів. На думку більшості вчених, конотація лексичної одиниці має оцінний, емотивний, експресивний та функціонально-стилістичний компоненти (А.М. Манзій, В.І. Шаховський).

Раціональна *оцінка*, що має логічне підґрунтя, є компонентом денотату, вона орієнтована на індивідуальні об'єктивні властивості предметів чи явищ і відображає певні закріплені в соціумі ставлення до них (*Weltklasse-Athlet, Effektiv-Fußball*). Складні іменники спортивної тематики з оцінним компонентом виконують передусім аксіологічну (ціннісну), інформаційну та культурно-виховну функції.

Емотивність вербалізує емоції автора, вона виникає складанням емотивно нейтральних та емотивно маркованих основ, які виражають суб'єктивне ставлення журналіста до описуваної події (*Erstrunden-Blamage, Tour-Pechvogel*). Конкретне емотивне слово співвідноситься з конкретною емоцією (*Transfer-Ärger* – гнів, *Länderspiel-Pech* – жаль). Тому розподіл емоцій за семантичними компонентами слова відбувається відповідно до лексико-семантичної категоризації емоцій (В.І. Шаховський): здивування, цікавість (*Sensationsmeister, Pokal-Überraschung*), радість, задоволення (*Pizzaro-Euphorie, "Sebastian"-Jubelchor*), сором (*Derby-Schmach, Bundesliga-Blamage*), тривога, страх (*3:1-Zittersieg, Abstiegsgefahr*). При цьому виокремлено складні іменники, компоненти яких безпосередньо відображають певні емоції, через їх називання (*Kevin-Durant-Schreck, Mats-Hummels-Unzufriedenheit*). Такі слова виконують номінативну функцію. Композити, у значеннях складників яких є емотивно-оцінний компонент, тобто слова, які виражають емоції (*1:6-Demontage, Seuchen-Saison*), виконують функцію впливу на читача (О.М. Вольф, М.В. Гамзюк).

Емотивно марковані лексичні одиниці можуть бути *експресивними*, про що свідчать додаткові семи інтенсивності, виразності. Прагматичну функцію виконують передусім такі складні утворення, адже вони є проявом почуттів, вплив

яких зорієнтований на читача (Т.А. Буркова). Компоненти композитів можуть бути також образними. Вони утворюються в результаті метафоричного перенесення (*Thriller-Sieg, Achtelfinal-Drama*), виконують прагматичну й емотивну функції, слугують наміру викликати підсилену емоційну реакцію в читача, тобто збільшити прагматичний ефект висловлення.

Потрібна конотація може забезпечуватися використанням компонентів зі статусом обов'язкової емотивності (*Hochglanzfußball, Katastrophenstart*) або компонентів, які актуалізують у композиті своє переносне значення (*Taktik-Zauberer, Zieharmonika-Spieltag*). Особливим способом передачі оцінної інформації вважаємо вживання мовних штампів – стереотипізованих слів на позначення характеристики особи (*Fußball-Idol, Box-Legende, Golf-Guru, Strafraum-Rambo*).

Функціонально-стилістичний компонент несе інформацію про ситуацію комунікативного акту, тому функціонально-стилістична маркованість накладає обмеження на можливість використання одиниці в певних сферах комунікації. До стилістично забарвленої лексики належить розмовна, книжна, термінологічна тощо лексика (Ф.С. Бацевич, С.Ф. Соколовська, Н.С. Ярошко). У спортивних публікаціях виокремлено композити з такими словниковими позначками: розмовні (*1:2-Schlappe, Fußballschulen-Schlitzohr*), книжні та формальні (*Trainer-Kontrahent, Klub-Affinität*), застарілі (*Sport-Souverän, Bundesliga-Branchenprimus*), зневажливі (*Eishockeyblase, Transfergezzere*), фамільярні (*Abfahrts-Wahnsinn, Fußballmalocher*), що підтверджує думку про відкритість мови ЗМІ.

Отже, авторська інтенція викликає прагматичний ефект, якщо вона реалізується завдяки оцінності, емотивності та експресивності складних лексичних одиниць або їхніх компонентів. Спортивній публіцистиці надають виразності вживання слів з переносним значенням, слова з інших сфер життя.

Для вивчення складних іменників спортивної тематики було обрано такі жанри спортивної публіцистики: замітка, інформаційний звіт, інформаційне інтерв'ю, репортаж, стаття, аналітичний звіт, аналітичне інтерв'ю, огляд, портретний нарис, авторська колонка, оскільки в них лексичні одиниці галузі фізичної культури і спорту відображено в найбільш повному варіанті. Було визначено, що композити реалізують комунікативно-інформативну функцію в публікаціях інформаційних жанрів, аналітико-критичну функцію в публікаціях аналітичних жанрів, функцію мовленнєвої економії в публікаціях невеликого обсягу, культурно-виховну та рекреативну функції, функцію переконання та моделювання поведінки читача в публікаціях аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів.

Ефективність публіцистичного матеріалу прямо залежить від заголовка, який привертатиме увагу читача. Основною функцією заголовків спортивних публікацій є інформативна – попереднє інформування читачів про зміст тексту, напр.: *Topfit über alle Hürden – das Ingolstädter Eis-Märchen* (F.A.Z. № 101, 02.05.2014); *Drei Doping-Fälle: Team Astana droht Ausschluss* (F.A.Z. № 242, 18.10.2014). Проте, метою використання складних іменників у заголовках може бути бажання заінтригувати читача та спонукати його до прочитання публікації: *Kickers-Abstiegsdrama* (kicker.de, 14.05.2016), *So kämpft Tuchel gegen das Titel-Trauma* (Sport Bild №16, 20.04.2016).

Вивчення композитів у спортивних публікаціях полягало також у визначенні формально-граматичної зв'язності або *когезії*. Було виявлено п'ять засобів зв'язності речень тексту спортивної публіцистики за участі складних іменників спортивної тематики (M. Halliday), найпоширенішими з яких є частковий та перифрастичний лексичні повтори.

1. Прямий лексичний повтор:

Schwimm-Weltmeister Oen stirbt im Höhentrainingslager

Der 26-jährige Schwimm-Weltmeister erlag den Folgen eines Herzstillstands. ... : Der norwegische Schwimm-Weltmeister Alexander Dale Oen ist beim Höhentrainingslager im US-Bundesstaat Arizona gestorben (süddeutsche.de/sport, 15.05.2012).

2. Частковий лексичний повтор:

Der VfL Wolfsburg feiert seine Sorgekinder

Der VfL Wolfsburg hat seine Siegesserie auch in der Europa League fortgesetzt und einen neuen Vereinsrekord aufgestellt. Die Niedersachsen kamen am Donnerstagabend zu einem 5:1 (0:0) gegen den FK Krasnodar und feierten damit den siebten Pflichtspielsieg am Stück ... (welt.de/sport, 06.11.2014).

3. Заміна (перифрастичний лексичний повтор):

Starkes Real Madrid überholt schwaches Barcelona

Nach dem Aus in der Königsklasse kassierte der FC Barcelona hingegen den nächsten Rückschlag. Vier Tage vor dem Pokalfinale gegen Real verlor der spanische Fußball-Meister überraschend mit 0:1 (0:1), ... (welt.de/sport 13.04.2014).

4. Зв'язність через родо-видові відношення, відношення частина-ціле, узагальнення або спеціалізацію:

Es wird eng auf Schalke

... sondern auch viel Platz, am besten zwei Fußballfelder. ... Zwar verfügt der Bundesligaklub über zwei Rasenfelder, die jederzeit genutzt werden können. Aber der Trainingsplatz 1 und die Spielfläche im zurückgebauten Parkstadion liegen zu weit auseinander, ... (F.A.Z. № 242, 18.10.2014).

5. Дейксис:

Der unsichtbare Gegner

Lesothos Fußballspieler bekamen nach ihrer eigenmächtigen Entscheidung ... : Sie wurden kurzerhand von den Qualifikationsspielen suspendiert (F.A.Z. № 239, 15.10.2014).

Отже, складні іменники спортивної тематики виконують у текстах сучасної німецької спортивної публіцистики, крім номінативної та комунікативно-інформативної функцій, аналітико-критичну та текстотвірну функції, а також функцію мовленнєвої економії та прагматичну функцію впливу на читача.

ВИСНОВКИ

Дисертаційну роботу присвячено вивченню складних іменників спортивної тематики, дібраних із текстів сучасної німецької публіцистики, в структурно-семантичному та прагматичному аспектах. Вибір саме іменникових композитів об'єктом дослідження обумовлений тим, що складні іменники є центральними елементами мови сучасної німецької спортивної публіцистики.

Теоретичне підґрунтя роботи формує комплекс наукових праць з дослідження словоскладання, зокрема іменників німецької мови (Л.Є. Азарова, О.Д. Мешков, М.Д. Степанова, W. Fleischer); публіцистики, зокрема спортивної (О.І. Акопов, Т.Г. Добросклонська, О.О. Тертичний, U. Gleich), термінологій, зокрема спортивної (С.С. Богуславський, Л.А. Карпець, В.М. Лейчик, О.О. Реформатський) та прагматики оцінно, емотивно й експресивно забарвлених лексичних одиниць (О.М. Вольф, М.В. Гамзюк, В.М. Телія, В.І. Шаховський).

У дисертації надано дефініції *лексико-семантичного поля спорту* як сукупності лексичних одиниць зі спеціальною функцією, які мають тісний смисловий зв'язок та відображають у мові галузь фізичної культури і спорту, та *мови спортивної публіцистики*, яка є особливою формою мови мас-медіа, яка послуговується не лише адаптованими частинами фахової мови спорту та спортивного жаргону, але й особливими лексичними одиницями.

На підставі узагальнення теоретичних поглядів на дослідження складних слів та спортивної лексики в роботі визначено *складний іменник спортивної тематики* як центральний елемент мови спортивної публіцистики. Це лексична одиниця галузі фізичної культури і спорту, яка знаходиться в ядрі чи на периферії лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови.

Виокремлено композити структури "іменник + іменник", "прикметник + іменник", "прислівник + іменник", "числівник + іменник", "займенник + іменник"; композити з компонентами-власними назвами; композити з компонентами-аббревіатурами та композити з числовими складниками. За семантичними зв'язками між їхніми безпосередніми складниками – локальний, темпоральний, присвійний, об'єктний, каузальний, інструментальний та атрибутивний типи.

Складні іменники спортивної тематики представлені дво-, три-, чотири- та п'ятикомпонентними лексемами. Особливістю композитів з компонентами-власними назвами є наявність серед них шестикомпонентних іменників. При з'ясуванні походження компонентів складних іменників спортивної тематики було встановлено значну кількість запозичень з англійської мови та невелику кількість слів, запозичених із французької мови. Вони є як словами, що безпосередньо стосуються спорту, так і загальноновживаними лексемами.

Найпродуктивнішими моделями утворення складних іменників спортивної тематики є двокомпонентні композити структури "іменник + іменник" (40,3 %) та композити з компонентами-власними назвами (21,7 %). Найчисельнішою тематичною групою складних іменників спортивної тематики є група композитів на позначення спортсменів та осіб, пов'язаних зі спортивною діяльністю (28,7 %).

Неможливість виведення правил написання складних іменників структури "іменник + іменник", "прикметник + іменник", "прислівник + іменник", "числівник + іменник", "займенник + іменник" доведено порівнянням й зіставленням численних прикладів. Зазначені типи композитів можуть писатися як разом, так і через дефіс. Інші типи складних іменників мають здебільшого дефісне написання.

При вивченні семантичних відношень між складними іменниками визначено синоніми й антоніми різних типів, гіперо-гіпонімічні та меронімічні групи композитів. Різноманітність парадигматичних відношень слугує підтвердженням думки про розгалуженість і відкритість лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови, а також про системний зв'язок між його елементами.

Прагматичне навантаження маркованих складних іменників спортивної тематики зосереджується в оцінному, емотивному та експресивному компонентах конотації. Такі одиниці виражають закріплені в соціумі оцінки, визначають суб'єктивне ставлення журналіста та викликають емоційну реакцію у читачів.

Композити в інформаційних та аналітичних жанрах сучасної німецької спортивної публіцистики виконують комунікативно-інформативну й аналітично-критичну функції. Прагматично марковані складні іменники часто зустрічаються в художньо-публіцистичному жанрі, вони виконують функцію впливу та моделювання поведінки читача.

Виявлено ключову роль складних іменників спортивної тематики у становленні зв'язного тексту спортивної публіцистики. Формально-граматична зв'язність речень спортивної публікації – прямий, частковий та перифрастичний лексичні повтори, зв'язність через спеціалізацію або узагальнення, родо-видові відношення або відношення ціле-частина – забезпечується складними іменниками, вони є основними засобами когезії та слугують тематичному розвитку тексту, реалізуючи текстотвірну функцію.

Отже, складні іменники спортивної тематики, представлені численними структурними та семантичними типами й тематичними групами, є підтвердженням положення про словоскладання як про найпродуктивніший тип утворення слів у сучасній німецькій мові; композити є центральними елементами мови спортивної публіцистики; вони виконують головні функції спортивної публіцистики та відіграють провідну роль при становленні журналістського тексту.

Перспективним напрямом дослідження вважаємо вивчення інших частин мови (прикметників, дієслів) у мові сучасної німецької спортивної публіцистики за структурно-семантичним і прагматичним аспектами. Таке дослідження дасть змогу укласти словник сучасної німецької спортивної лексики.

Перспективи подальших розвідок убачаємо також у дослідженні складних іменників, вибраних із сучасних німецьких фахових спортивних періодичних видань, наукових посібників та підручників для вивчення спортивної терміносистеми. Визначення цих композитів стане підґрунтям для з'ясування відмінностей між фаховою мовою спорту та мовою спортивної публіцистики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Радзійон В. М. Лінійна компресія як спосіб утворення складних іменників-універбів у мові сучасної німецької преси (на матеріалі іменників спортивної тематики) // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія : зб. наук. пр. Одеса, 2014. Вип. 11, т. 2. С. 54—56.

2. Радзійон В. М. Структурні та семантичні особливості складних іменників на позначення спортсменів та осіб, пов'язаних із спортивною діяльністю // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. пр. Кіровоград, 2015. Вип. 137. С. 265—267.

3. Радзійон В. М. Структурно-морфологічні типи складних іменників спортивної тематики // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія : зб. наук. пр. Київ, 2015. Т. 18, № 2. С. 150—155.

4. Радзiон В. М. Функцiонування складних iменникiв спортивної тематики у реченнi (на прикладi спортивних рубрик газети *Frankfurter Allgemeine Zeitung*) // Науковi записки Винницького державного педагогiчного унiверситету iменi Михайла Коцюбинського. Серiя : Фiлологiя (мовознавство) : зб. наук. пр. / гол. ред. Н. Л. Iваницька. Винниця, 2015. Вип. 21. С. 282—286.

5. Radsion V. M. Drei Varianten der deutschen Sportsprache (am Beispiel der zusammengesetzten Substantive) // Науковi записки Нацiонального унiверситету "Острозька академiя". Серiя : Фiлологiчна : зб. наук. пр. / уклад. : I. В. Ковальчук, О. Ю. Костюк, С. В. Новоселецька. Острог, 2015. Вип. 52. С. 21—24.

6. Радзiон В. М. Прагматичний потенцiал iменникових композитiв спортивної тематики // Актуальнi проблеми романо-германської фiлологiї та прикладної лiнгвiстики : наук. журн. / редкол. : В. I. Кушнерик та iн. Чернiвцi, 2016. Вип. 11—12, ч. 2. С. 177—181.

7. Радзiон В. М. Синтаксико-семантична класифiкацiя складних iменникiв мови сучасних нiмецьких спортивних ЗМI // Вiсник Житомирського державного унiверситету iменi Iвана Франка. Фiлологiчнi науки : наук. журн. Житомир, 2016. Вип. 1 (83). С. 85—88.

8. Радзiон В. М. Функцiонально-прагматичний пiдхiд до вивчення композитiв у публiцистичному тексті // Вiсник Днiпропетровського унiверситету iменi Альфреда Нобеля. Серiя "Фiлологiчнi науки" : наук. журн. Днiпропетровськ, 2016. № 1 (11). С. 224—227.

9. Радзiон В. М. Складнi iменники у спортивному медiа тексті (на матерiалi сучасної нiмецької публiцистики) // Науковий вiсник кафедри ЮНЕСКО Київського нацiонального лiнгвiстичного унiверситету. Серiя Фiлологiя, Педагогiка, Психологiя : зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 35. С. 109—114.

10. Радзион В. М. Спортивная номенклатура современного немецкого языка (на примере сложных существительных с компонентами-сокращениями) // Филологические науки. Вопросы теории и практики : науч. журн. Тамбов, 2016. № 3 (57), ч. 2. С. 134—137. ISSN 1997-2911.

11. Radsion V. M. Deonymische substantivische Komposita sportlicher Thematik // Science and Education a New Dimension : Philology. Budapest, 2016. III (18), Issue 80. P. 70—72. p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996.

12. Радзiон В. М. Гiпонiмiчнi та меронiмiчнi групи складних iменникiв спортивної тематики сучасної нiмецької мови // Нове у фiлологiї сучасного свiту : матерiали мiжнар. наук.-практ. конф., 12—13 черв. 2015 р., м. Львiв / Наук. фiлол. орг. "Логос". Львiв, 2015. С. 102—105.

13. Радзiон В. М. Синонiмiя та антонiмiя складних iменникiв спортивної тематики (на матерiалi сучасної нiмецької публiцистики) // Мова i культура: сучаснi аспекти свiввiдношення : матерiали мiжнар. наук.-практ. конф., 20—21 листоп. 2015 р., м. Одеса / вiдп. ред. I. В. Ступак; редкол. : I. Б. Морозова та iн. / Мiжнар. гуманiт. ун-т. Одеса, 2015. С. 109—111.

14. Радзiон В. М. Структурнi та семантичнi особливостi складних iменникiв з компонентом "Fußball" у нiмецьких спортивних ЗМI // Україна i свiт: дiалог мов та культур : матерiали мiжнар. наук.-практ. конф., 01—03 квіт. 2015 р., м. Київ / М-во освiти i науки України, Київ. нац. лiнгв. ун-т. Київ, 2015. С. 364—365.

15. Радзійон В. М. Методика комплексного аналізу складних іменників спортивної тематики у сучасній німецькій публіцистиці // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : у 2 ч. : матеріали всеукр. наук. конф., 4–5 груд. 2015 р., м. Дніпропетровськ / наук. ред. О. Ю. Висоцький / М-во освіти і науки України, Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Ін-т педагогіки Нац. акад. пед. наук України. Дніпропетровськ, 2016. Ч. II. С. 179—180.

16. Радзійон В. М. Складний іменник у заголовку німецької спортивної публікації // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 берез.–01 квіт. 2016 р, м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2016. С. 309—311.

17. Радзійон В. М. Формально-граматична зв'язність спортивної публікації (на матеріалі складних іменників) // Україна і світ: діалог мов та культур : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29–31 берез. 2017 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2017. С. 285—287.

18. Радзійон В. М. Термінологічна, професійна та жаргонна лексика у мові сучасних німецьких спортивних ЗМІ // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов" : зб. наук. пр. Харків, 2015. Вип. 80. С. 108—112.

АНОТАЦІЯ

Радзійон В. М. Складні іменники спортивної тематики у сучасній німецькій публіцистиці: структурно-семантичний та прагматичний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет МОН України, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню складних іменників спортивної тематики у структурно-семантичному та прагматичному аспектах. Визначено, що складні іменники спортивної тематики – це елементи лексико-семантичного поля спорту сучасної німецької мови, що знаходяться в його ядрі та на периферії. У роботі композити диференційовано за морфологічним критерієм; складні іменники об'єднано в тематичні групи; встановлено синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні та меронімічні відношення в лексико-семантичному полі спорту; виокремлено компоненти конотації складних іменників, що несуть прагматичне навантаження та визначено функції композитів у текстах різних жанрів спортивної публіцистики; вивчено значення складних іменників для становлення зв'язного спортивної публікації.

Ключові слова: жанри спортивної публіцистики, лексико-семантичне поле спорту, мова спортивної публіцистики, прагматика, семантичні компоненти, складні іменники спортивної тематики, спосіб написання, структура складного іменника.

АННОТАЦИЯ

Радзійон В. М. Сложные существительные спортивной тематики в современной немецкой публицистике: структурно-семантический и прагматический аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискании ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет МОН Украины, Киев, 2018.

Диссертация посвящена изучению сложных существительных спортивной тематики в структурно-семантическом и прагматическом аспектах. Теоретико-методологической основой исследования являются работы по изучению словообразования, прагматики языковых единиц, публицистики и терминологий различных профессиональных языков.

В реферируемой работе описано лексико-семантическое поле спорта современного немецкого языка и место сложных существительных в нем. Ядро изучаемого поля составляют собственно спортивные наименования, на ближайшей периферии находятся профессионализмы, жаргонизмы, номенклатурные слова, дальняя периферия состоит из слов спортивной тематики и заимствований из других лексико-семантических полей.

Сложные существительные спортивной тематики были дифференцированы по таким критериям: по структуре, по семантическим отношениями между их компонентами, по способу словосложения, по структурно-морфологической классификации. Выделены пять структурных моделей композитов: существительное + существительное, прилагательное + существительное, наречие + существительное, числительное + существительное, местоимение + существительное и описаны их лексические составляющие. Определены двух-, трех-, четырех-, и пятикомпонентные именные композиты. Проанализированы сложные существительные с компонентами иноязычного происхождения – композиты с компонентами-заимствованиями с английского и французского языков. Основными типами семантических отношений между компонентами именных композитов являются атрибутивный, каузальный, локальный, темпоральный.

Особыми типами сложных существительных спортивной тематики современного немецкого языка выступают композиты с компонентами-именами собственными, композиты с компонентами-сокращениями и композиты с числовыми компонентами. Особенностью композитов с компонентами-именами собственными является наличие среди них шестикомпонентных существительных.

Выяснены способы написания всех структурных типов сложных существительных спортивной тематики и доказана невозможность определения правил написания именных композитов современного немецкого языка. Композиты структуры существительное + существительное, прилагательное + существительное, наречие + существительное, числительное + существительное, местоимение + существительное имеют слитное и дефисное написание; композиты с компонентами-именами собственными, композиты с компонентами-сокращениями и композиты с числовыми компонентами пишутся в основном через дефис.

Установлены двадцать тематических групп композитов, самыми объемными из которых являются группа сложных существительных, обозначающая спортсменов и людей, связанных со спортивной деятельностью, а также группа сложных существительных, обозначающая спортивные команды и клубы.

Проанализированы парадигматические отношения между именными композитами лексико-семантического поля спорта. Выяснено, что сложные

существительные образуют гиперо-гипонимические и холо-партитивные, синонимические и антонимические пары и ряды. Гиперо-гипонимические отношения – это отношения между общими и единичным, холо-партитивные отношения представлены такими типами: целое – часть, территория – определенное место, мера – ее составляющие, группа – ее члены. Среди композитов имеются полные и неполные синонимы; контрадикторные, комплементарные, контрарные и конверсивные антонимы в незначительном количестве.

Выявлены прагматически маркированные композиты, выполняющие в публицистических текстах функции воздействия, переубеждения, моделирования поведения читателя. Компоненты таких сложных существительных имеют оценочный, эмотивный, экспрессивный и / или функционально-стилистический компоненты коннотации.

Описано функционирование композитов в текстах аналитических, информационных и художественно-публицистических жанров спортивной публицистики. Основными функциями, которые выполняют сложные единицы, являются коммуникативно-информативная, аналитико-критическая, культурно-воспитательная, рекреационная функции, функция языковой экономии.

Охарактеризовано значение сложных существительных для становления связного текста современной немецкой спортивной публицистики. Установлены такие виды связности при участии именных композитов: прямой повтор, частичный повтор, специализация, обобщение, описание, замена, дейксис. Композиты являются основными средствами когезии между предложениями, а также между заголовком и текстом спортивной публикации.

Ключевые слова: жанры спортивной публицистики, лексико-семантическое поле спорта, язык спортивной публицистики, прагматика, семантические компоненты, сложные существительные спортивной тематики, способ написания, структура сложного существительного.

ABSTRACT

Radzion V. M. Sports-Related Compound Nouns in Present-Day German Journalistic Texts: Structural, Semantic, and Pragmatic Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2018.

The thesis deals with a study of sports-related compound nouns in structural, semantic and pragmatic aspects. The paper defines sports-related compound nouns as elements of the sports lexical-semantic field, which belong both to its nucleus and periphery. The composites are classified by morphological criteria; they are also united in thematic groups. Compound nouns are shown to enter into synonymous, antonymic, hyponymic and part-whole relationships in the sports lexical-semantic field. Connotation components with pragmatic load are singled out. The functions of composites and their significance for the development of coherent sports publications of various genres are distinguished.

Key words: genre of sports journalism, sports lexical-semantic field, language of sports journalism, pragmatics, semantic components, sports-related compound nouns, way of spelling, structure of compound nouns.